

SÅ RIK BLIR DU AV FRIHANDEL

TIMBRO

CHRISTIAN SANDSTRÖM

MAJ 2024

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tanke- och uttrycksmedel. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.

© Timbro

MAJ 2024

www.timbro.se

info@timbro.se

Sättning: Erik Johnsson

Omslag: Erik Johnsson

OM FÖRFATTAREN

Christian Sandström är biträdande professor vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping och docent vid Chalmers Tekniska Högskola.

SAMMANFATTNING

- Forskningen pekar på att frihandeln bidragit till en stor del av Europas välstånd.
- Forskare har beräknat att EU-inträdet och den ökade ekonomiska integrationen höjt Sveriges välstånd med 15–20 procent.
- För en familj med gemensamma inkomster på 600 000 kronor om året innebär detta mellan 90 000 och 120 000 kronor mer om året i disponibel inkomst.
- Andra studier har uppskattat att EU och en ökad ekonomisk integration medför en förhöjd ekonomisk tillväxt på 0,8 procent per år. Om tillväxten därmed skulle öka från 1,2 procent till 2 procent per år under 30 år skulle välståndsökningen vara 81 procent i stället för 43 procent, detta är en skillnad på 38 procentenheter. Samma genomsnittliga familj med en årsinkomst på 600 000 kronor skulle därmed på 30 år uppleva en välståndsökning på åtminstone 200 000 kronor tack vare EU och handeln.
- Sveriges EU-inträde beräknas ha bidragit till att öka den svenska utrikeshandeln med mellan 85 och 95 procent. Exportindustrin har därmed gynnats vilket också skapat mer arbetstillfällen.
- Skattningar av det ekonomiska värdet av ett EU-inträde för andra länder har visat att det kan röra sig om en välståndsökning på upp till tio procent.

- Frihandelsavtalet NAFTA beräknas ha ökat välståndet för USA med 0,3 procent, Kanada med 0,7 procent och Mexiko med 5 procent. Den totala välståndsökningen från enbart detta frihandelsavtal skulle därför vara 117 miljarder dollar.
- Enligt Peterson Institute skulle Doha-rundans sju olika frihandelsavtal 2013 medföra en global ökning av BNP på 2,93 procent, vilket motsvarar 2 212 miljarder dollar, vilket är mer än fyra gånger värdet av allt som produceras i Sverige på ett år.
- De handelsavtal EU för närvarande förhandlar om kan potentiellt leda till en välståndsökning på 219 miljarder dollar.
- Trots att frihandeln skapar så stort välstånd har protektionismen växt sedan finanskrisen. Antalet handelshindrande reformer har varit fem gånger högre än antalet reformer som bidrar till liberalisering av handeln.
- Den nya industripolitiken är både öppen och förtäckt protektionism där EU, USA och Kina driver utvecklingen mot mer restriktiv handel.
- Flera handelsavtal har misslyckats eller fastnat, bland annat TTIP och MERCOSUR.
- 74 procent av alla handelshindrande reformer är industripolitik i form av subventioner (56 procent) och exportkreditgarantier (18 procent) – en stor del av detta är i dag grön industripolitik.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	6
HUR SKAPAR HANDEL VÄLSTÅND?	8
OLIKA NIVÅER AV EKONOMISK INTEGRATION.....	12
FRIHANDELNS EFFEKTER PÅ VÄLSTÅNDET	16
EU:S PÅGÅENDE FRIHANDELSAVTAL	22
TILLTAGANDE PROTEKTIONISM	26
SLUTSATS.....	34
REFERENSER.....	36

INLEDNING

Under de senaste åren har flera viktiga handelsavtal fastnat eller helt gått i stöpet. Handeln mellan Europa och omvärlden är inget undantag där flera förhandlingar gått på grund. Statminister Ulf Kristersson beskrev nyligen i Dagens Industri att EU:s handelspolitik har tappat fart. Under den gångna mandatperioden har endast två nya frihandelsavtal ratificerats – och endast ett förhandlats fram. Förhandlingarna med Mercosur har varit föremål för betydande utmaningar. Det är inte bara i omvärlden som det varit protektionistiska tongångar utan även i Bryssel där exempelvis de gröna jobbat hårt för att stoppa olika handelsavtal, inte sällan förtäckt under hänvisningar till hållbarhet.

Mot bakgrund av detta finns det idag behov av att påminna såväl Europas som Sveriges beslutsfattare om vikten av frihandel för att skapa ekonomisk och miljömässig utveckling, inte minst i en valrörelse där konkreta politiska förslag ska stötas och blötas inför allmänheten.

EU har inte bara bidragit till ekonomisk och politisk stabilitet historiskt, utan även till ökad handel mellan länderna. En bärande idé bakom den europeiska gemenskapen har varit att handel leder till ökad politisk integration.

Den här rapporten försöker med hjälp av befintlig forskning uppskatta frihandelns effekter på välståndet, både historiskt och hur pågående frihandelsavtal kan påverka välståndet.

I ett bokkapitel publicerat 2014 beräknar nationalekonomerna Patrik Tingvall, Ari Kokko och Daniel Halvarsson att den svenska utrikeshandeln har ökat med mellan 85 och 95 procent tack vare EU-inträdet. Forskarna uppskattar vidare att nationalinkomsten har ökat med mellan 3 och 20 procent på grund av EU-inträdet och den ökade öppenheten (Tingvall m.fl. 2014).

Intervall 3–20 procent är väldigt stort och antyder att det inte är okomplicerat hur man uppskattar handelns effekter på ett land. Forskarna sammanfattar:

”Vårt viktigaste resultat är att den svenska utrikeshandeln har ökat med mellan 85 och 95 procent, det vill säga nästan en fördubbling, och inkomst med mellan 3 och 20 procent tack vare EU och ökad öppenhet.”

Forskningsöversikten gör också gällande att uppskattningar av handelns effekter på BNP varierar mycket, att komma med exakta svar är således en grannläga uppgift.

HUR SKAPAR HANDEL VÄLSTÅND?

I befintlig forskning finns flera väldokumenterade mekanismer som medför att handel leder till välstånd.

NEOKLASSISK HANDELSTEORI

Den äldsta modellen för att analysera handel är den neoklassiska modellen. Den antar en stor världsmarknad med många små länder där ingen enskild aktör påverkar priset och där det inte råder stordriftsfördelar.

Om handeln ökar mellan länder som en följd av ett frihandelsavtal innebär det att de företag som har lägre kostnader eller bättre kvalitet kommer att ta marknadsandelar. Totalt sett kommer ekonomierna som handlar med varandra att effektiviseras då den produktion som är ineffektiv kommer att konkurransutsättas och tappa i marknadsandelar.

Neoklassisk teori utgår ofta också från att priserna generellt sett kommer att sjunka som en följd av att konkurrensen ökar och att de mer kostnadseffektiva lösningarna växer.

MODERN INTEGRATIONSTEORI

Den moderna teorin om handel mellan länder utgår i stället från att det råder stordriftsfördelar. Ett företag som har en stor hemmamarknad har möjlighet att producera till en lägre enhetskostnad eftersom de fasta kostnaderna kan fördelas över fler enheter. När länder

börjar handla med varandra kan man därför anta att de större företagen från de större länderna kommer att ta över och stärka sina positioner. Ökade stordriftsfördelar ger upphov till välstånd då kostnaderna per producerad enhet sjunker ytterligare.

Större ekonomier kan dessutom ha ett övertag genom bättre tillgång till humankapital och teknologi. När marknader öppnas för mer handel kan man också anta att teknikutvecklingen går fortare då det blir viktigare för företag att investera i innovation och produktutveckling om omvandlingsstrycket är högre.

Modern handelsteori utgår också från att det skapas positiva externaliteter runt forskning och utveckling på ett sådant sätt att vissa regioner kommer att gagnas och stärka sin konkurrenskraft.

Sammantaget innebär ökad handel att flera olika och delvis relaterade faktorer bidrar till högre tillväxt och produktivitet. Kunskapsutvecklingen tilltar, kunskap sprids till större geografiska områden, omvandlingsstrycket ökar, stordriftsfördelarna tilltar och de aktörer som är mer effektiva kommer att ta över på bekostnad av de mindre effektiva aktörerna (Coe m.fl. 2009).

Modern integrationsteori försöker alltså ta i beaktande hur en kombination av tullsänkningar, harmonisering

av lagar och regler, gemensam ekonomisk politik, eventuellt valutasamarbete och ökad rörlighet för exempelvis kapital och arbete påverkar en ekonomi. Om alla dessa faktorer ska inkluderas i en total uppskattning av frihandelns effekter på ekonomin blir modellen komplex, och utfallen varierar därmed.

En viktig slutsats från den forskning som gjorts på området är att djupare ekonomisk integration kan resultera i väsentligt högre vinster än handelsvinsterna från frihandelsavtal och tullunioner. Empiriska analyser av djupare integration har visat att välfärdseffekterna av just djupare integration också är betydligt större. Flera studier som fokuserat på Europas ekonomiska integration finner välfärdsvinster, resultaten rör sig i intervallet 0,5–20 procent av BNP.

Forskning som endast beaktar borttagande av handelshinder och transportkostnader är som regel i de lägre delarna av detta intervall medan de studier som tar hänsyn till fler faktorer också ser större effekter.

FRIHANDELNS UTMANINGAR

Om det nu finns så många fördelar med frihandel enligt forskningslitteraturen verkar det konstigt att något land skulle vara skeptiskt till frihandel.

Vilka hinder finns för att förverkliga alla dessa positiva effekter?

Till att börja med kan det vara kostsamt och svårt att implementera stora handelsavtal. Vidare kräver realiserandet av den moderna integrations-teorins fördelar ofta att länder blir mer lika varandra och harmoniserar sina ekonomier. Detta kräver i sin tur interventioner i den politiska processen och vissa element av överstatlighet.

Vidare innebär borttagandet av tullar och skapandet av en gemensam marknad att de mindre konkurrenskraftiga bolagen kan tappa i marknadsandelar. Dessa företag får därmed en ökad benägenhet att försöka hindra reformer, och sätta käppar i hjulet genom att lobba för regleringar som minskar handeln. Handel leder till strukturomvandling och när det finns både vinnare och förlorare riskerar förlorarna att påverka politiken till sin fördel.

INVÄNDNINGAR MOT FRIHANDELN

Även förespråkare av frihandel kan hamna i realpolitiska avvägningar där det i praktiken är svårt att förespråka frihandel. I en alltmer protektionistisk omvärld hörs ofta resonemanget att protektionism också måste mötas med protektionism. Resonemanget är

intuitivt och hjälper oss att förstå varför handelskrig kan uppstå.

I en värld där det dessutom finns säkerhetspolitiska aspekter att förhålla sig till är det bitvis helt nödvändigt att till del anta ett sådant förhållningssätt.

Flera av dessa argument har funnits i debatten under decennier. I en artikel publicerad i *Harvard Business Review* redan 1987 bemöter Robert Lawrence och Robert Litan flera invändningar mot frihandeln. De menar bland annat att protektionismen inte leder till lönsamhet i det långa loppet och att branscher som skyddas inte blir konkurrenskraftiga:

”Protectionists usually couch their claims in terms of saving particular industries from imports, as with shoes, lumber, and steel pipe. The facts show, however, that tariffs and quotas seldom save jobs for long or preserve the competitiveness of the industry to be ‘saved.’”

Det finns också historiska exempel på hur protektionism och subventioner till den inhemska industrin leder till ett kroniskt överutbud på global nivå, vilket i sin tur gör att en sektor tappar i lönsamhet. Jan Jörnmark beskriver i sin doktorsavhandling (1993) hur den

europiska stålindustrin hamnade i en subventionskapplöpning under efterkrigstiden. Följden av allt större satsningar på allt större stålverk blev emellertid att hela branschen hamnade i ett överutbud av stål. När efterfrågan på stål planade ut från 70-talet och framåt fastnade sektorn i ett tillstånd av överetablering med tillhörande lönsamhetsproblem, konkurser och nedläggningar. I det här fallet hade det varit bättre att inte gå med i subventionskapplöpningen utan istället fokusera på användningen av stål i andra delar av ekonomin, inte minst då stålet skulle ha blivit billigare på grund av de andra ländernas överutbud.

Ett annat vanligt förekommande argument mot frihandel har handlat om att vissa industrier behöver skyddas i ett uppbyggnadsskede. Lawrence och Litan (1987) slår även hål på detta argument när de skriver att en fungerande kapitalmarknad borde klara av att både identifiera och allokerar medel till en industri där det går att höja produktiviteten till konkurrenskraftiga nivåer med hjälp av en satsning.

OLIKA NIVÅER AV EKONOMISK INTEGRATION

AVTAL OM HANDELSPREFERENSER

Den enklaste formen av frihandelsreform är avtal som innebär att två länder kommer överens om att de får inträde till varandras marknader till lägre tullar än de som gäller för andra länder. Man kan också tänka sig fall där enbart det ena landet får lägre tullar, ett exempel på detta skulle vara GSP-systemet som innebär att utvecklingsländer får lägre tullar än de som gäller inom ramen för WTO.

FRIHANDELSAVTAL

Ett frihandelsavtal innebär enkelt uttryckt att de involverade länderna kommer överens om att ta bort tullar som hindrar handel mellan dem. Frihandelsavtal kan vara multilaterala och involvera flera länder eller bilaterala, det vill säga endast beröra två parter.

NAFTA, AFTA och SAFTA är tre exempel på stora multilaterala frihandelsavtal knutna till Nordamerika, ASEAN-regionen och Sydasiens. Det finns även liknande upplägg i såväl Afrika som Latinamerika.

Bilaterala frihandelsavtal initieras i regel antingen mellan två stora ekonomier såsom EU och USA (TTIP, Transatlantic Trade and Investment Partnership) eller mellan en större ekonomi och någon mindre stat. Det

finns även exempel på ensidiga frihandelsavtal, vilket innebär att ett land får öppen tillgång till en ekonomi utan att behöva erbjuda likvärdig tillgång till den egna ekonomin. EU:s frihandelsavtal EBA (Everything but Arms) gäller med världens 49 fattigaste länder och kan ses som ett exempel på just detta.

TULLUNION

Det kan tyckas märkligt att en tullunion kan ses som en sorts fördjupad frihandel mellan länder. Koordinering av tullar mot omvärlden innebär dock att handeln mellan de involverade ekonomierna kan ske mer friktionsfritt. Ingen behöver vara orolig över att varor "läcker in" från andra länder till handelsområdet. De administrativa kostnaderna runt handeln och upprätthållandet av tullar kan i själva verket vara betungande och det finns uppskattningar som gör gällande att dessa kostnader uppgått till fyra procent av utrikeshandels värde för ett land som Sverige (SWEPRO 1985).

Tullunioner är dock relativt ovanliga, den mest kända är MERCOSUR, som skapades 1991 och är en tullunion mellan Argentina, Brasilien, Uruguay och Paraguay. På bara fyra år tredubblades handeln mellan MERCOSUR-länderna.

GEMENSAM MARKNAD, MONETÄR UNION OCH POLITISK UNION

Som tidigare påtalats finns det fler handelshinder än tullar. Om tullar tas bort kan det samtidigt finnas väsentliga hinder i form av regleringar, standarder och begränsningar i rörligheten för arbetskraft och kapital. Om ett frihandelsavtal också inbegriper försök till att skapa fri rörlighet för övriga produktionsfaktorer som arbetskraft och kapital samt en harmonisering av regler och bestämmelser är det mer rimligt att beskriva detta som en inre marknad. Det är på många vis naturligt att länder som öppnat upp sig för handel i nästa skede också börjar skapa gemensamma förutsättningar.

Steget vidare från gemensam marknad skulle vara en ekonomisk och monetär union där såväl penning- som finanspolitik koordineras. Valutunion är en del av detta steg.

Länder som inte integrerar eller åtminstone synkroniserar finans- och penningpolitiken riskerar att längre fram gå skilda vägar. Här tjänar Mercosur och interaktionen mellan Brasi-

lien och Argentina som ett bra exempel. Brasiliens ekonomi har utvecklats väsentligt bättre medan Argentina på grund av en fallande ekonomi har ägnat sig åt betydande devalveringar samtidigt som växelkursen har urholkats. I nästa skede har sedan allt fler handelsbegränsande reformer införts.

Efter några år av hög tillväxt och återhämtning har valutan fortsatt att depreciera mot den brasilianska realen vilket återspeglar Argentinas höga inflation och andra ekonomiska obalanser. En konsekvens av att Argentina och Brasilien utvecklats åt olika håll och valt olika sätt att hantera sina ekonomiska utmaningar är att frihandeln urholkats. Dessa problem var uppenbara redan innan den djupa krisen i Argentina efter millennieskiftet (Baer m.fl. 2002). Idag begränsas handeln mellan Brasilien och Argentina av tullar, kvantitativa restriktioner och importbegränsningar kopplade till Argentinas valutarestriktioner.

FRIHANDELNS EFFEKTER PÅ VÄLSTÅNDET

En stor del av handelsforskningen fokuserar på frihandelsavtalens effekter på export och import – endast ett fåtal har försökt uppskatta effekter på BNP. En orsak till detta kan vara att den senare frågan är betydligt svårare att forska på då det finns så många andra parametrar som påverkar BNP.

I det här avsnittet beskrivs ett flertal rapporter och vetenskapliga artiklar som försökt uppskatta handels effekter på BNP. Först beskrivs i kort-het de metoder som brukar användas för att göra sådana uppskattningar.

Generellt kan sägas att enklare och lägre nivåer av ekonomisk integration leder till att färre välståndsalstrande mekanismer sätts i rörelse. En sänkning av tullar mellan två länder innebär att produktionen av varor och tjänster kommer att hamna i det land där industrin är mest konkurrenskraftig. En djupare integration skulle däremot också medföra stordriftsfördelar, att teknikspridningen sker mer friktionsfritt och att det görs mer direktinvesteringar.

METODER FÖR ATT UPPSKATTA HANDELNS EFFEKTER: CGE-MODELLER OCH REGRESSIONER

Handelsforskare använder olika metoder för att beräkna handelns effekter på välståndet. En del av forskningslit-

teraturen tillämpar så kallade CGE-modeller, vilket innebär att man gör teoretiska beräkningar och simuleringar av hur handeln påverkar. Annan forskning tillämpar olika former av statistisk analys där data om länderna analyseras.

EU:S EFFEKTER PÅ HANDEL OCH VÄLSTÅND

I en studie från 1994 tillämpar forskarna Harrison m.fl. tre olika handelsmodeller för att beräkna effekterna av en tätare integration inom EU. I den enklaste modellen utgår forskarna endast från begränsade effekter och identifierar då en positiv effekt på BNP om 0,5 procent. I den mer sofistikerade modellen som inkluderar såväl stordriftsfördelar som investeringseffekter blir effekten istället 2,5 procent av BNP. Djupare integration skapar med andra ord fem gånger större effekter på välståndet.

I en annan studie från 1994 försöker Baldwin m.fl. (1994) beräkna effekterna av EU:s inre marknad som implementerades 1992. Forskarna identifierar en positiv effekt på BNP om 0,8 procent för EU-länderna.

I en uppdaterad och fördjupad analys utvecklas Baldwin och Venables (1995) tre modeller som antar olika nivåer av integration och att olika positiva effekter kan uppstå.

Den modell som antar enklare effekter uppskattar att EU:s inre marknad från 1992 påverkar BNP med 0,5 procent alltmedan den modell som utgår från flest effekter uppskattar att BNP ökar med 2,6 procent. Återigen är det tydligt hur mycket mer betydande välståndseffekterna blir om man antar en djupare nivå av integration mellan länderna.

En omtalad rapport gällande effekterna av EU:s inre marknad publicerades av Cecchini (1988) och uppskattade att BNP i EU-12 skulle öka mellan 4 och 6 procent. Rapporten mötte en hel del kritik och många ansåg att effekterna var överdrivna. Om man antar en längre tidshorisont och samtidigt utgår från att siffrorna baseras på såväl harmonisering som valutasamarbete och en mer rörlig faktormarknad över tiden framstår siffrorna kanske som mer realistiska. Det bör emellertid understrykas att så höga effekter endast kan förväntas om integrationen är mycket signifikant.

Badinger (2005) tar ett mer långsiktigt perspektiv och visar att den europeiska integrationen har haft stor betydelse för tillväxt. Resultaten antyder att EU:s per capita inkomst skulle vara en femtedel lägre om ingen integration skulle skett sedan 1950. Eichengreen och Bohlto (2007) å andra

sidan hävdar att den aggregerade effekten är mer begränsad, ca fem procent.

EMPIRISKA SKATTNINGAR AV EU:S EFFEKTER PÅ HANDEL OCH VÄLSTÅND

Ovanstående forskning baseras på olika teoretiska modeller, så kallade CGE-modeller. Den forskning som använt empirisk data för att kvantifiera välståndseffekterna av ett EU-medlemskap har funnit att effekterna på BNP är allt mellan 0,4 och 10 procent (Halvarsson m.fl. 2014). När det gäller tillväxttakten har vissa studier funnit en avsaknad av statistiskt signifikanta resultat (Vanhoudt, 1999) medan andra har uppskattat att effekterna är uppåt 0,8 procent per år (Henrekson m.fl., 1997). Dessa resultat stämmer relativt väl med annan etablerad forskning om handelns effekter på BNP (Halvarsson m.fl. 2014).

Halvarsson m.fl. (2014) uppskattar att Sveriges BNP per capita skulle ha varit åtminstone 3 procent lägre om Sverige inte hade varit med i EU. Denna siffra inbegriper dock inte flera av de dynamiska effekter som modern integrationsteori identifierat. Om dessa inkluderas och relateras till liknande studier uppskattar forskarna att den verkliga effekten på människors inkomster är omkring 15–20 procent. Resultat som skulle stämma väl över-

ens med uppskattningarna gjorda av Badinger (2005).

Ibland är det svårt att veta vilka effekter som egentligen är knutna till ett handelsavtal. Som exempel kan nämnas Sveriges inträde i EU 1995. Sverige hade sedan länge varit med i frihandelsavtalet EFTA och därmed reducerades de direkta effekterna av EU-inträdet då flera av dessa sannolikt redan hade realiserats.

NAFTA:S EFFEKTER PÅ VÄLSTÅNDET

NAFTA har studerats av ett antal forskare, bland andra Brown m.fl. (1992) som använder en CGE-modell för att uppskatta att effekterna av NAFTA skulle bli 0,1 procent av BNP för USA, 0,7 procent för Kanada och 1,6 procent för Mexiko under förutsättningen att all handel med varor mellan dessa länder skulle vara helt fri från tullar. När samma forskare antar att även investeringseffekter skapas ökar inverkan på BNP till 0,3 procent för USA, 0,7 procent för Kanada och 5,0 procent för Mexiko.

Dessa data påvisar också hur olika effekterna kan bli för olika länder. Ett land som USA med en stor hemmamarknad har mindre att vinna på ett frihandelsavtal i förhållande till en mindre ekonomi som Mexiko.

ASIEN

En studie från 2001 av Scollay och Gilbert använder en CGE-modell för att uppskatta hur borttagandet av tullar påverkar BNP för ett antal länder i Asien. De beräknar effekten till omkring en halv procent.

GLOBALA FRIHANDELSAVTAL

Peterson Institute (2013) gjorde en analys av hur Doha-rundan skulle påverka handeln och BNP globalt (Hufbauer m.fl. 2013). Rapporten behandlar hur sju olika globala handelsavtal skulle påverka BNP och världshandeln, fyra av dessa anges nedan i tabell X. Förändringarna är permanenta och beräknade på årsbasis.

Totalt uppskattar Peterson Institute att Doha-rundans sju olika frihandelsavtal skulle öka BNP globalt med 2 212 miljarder dollar, vilket hade motsvarat en global BNP-ökning med 2,93 procent beräknat på global BNP år 2013. Tjänstehandeln beräknas inneha den främsta potentialen, enbart OECD skulle tjäna 704 miljarder dollar på liberalisering av tjänstehandeln, vilket hade motsvarat en ökning av BNP med 1,72 procentenheter.

Tabell 1: globala frihandelsavtalens effekter på BNP

Reform	Ökning av BNP (miljarder dollar)
Förenklingar av handeln	960
Liberalisering av tjänstesektorn	1039
Tullfri tillgång till marknad	7
Borttagande av jordbruksstöd	45

SKILLNADER MELLAN TEORETISKA MODELLER OCH EMPIRISKA SKATTNINGAR

Frihandelns effekter kan egentligen inte beskrivas i enkla teoretiska modeller då varje modell innefattar en prioritering gällande vad som ska ingå och vad som ska uteslutas. När inte allt kan fångas upp i en och samma modell är det mycket svårt att komma till klara och entydiga slutsatser om exakt vilka effekter djup integration kan väntas ha. I ljuset av detta har empiriska undersökningar som försöker skatta effekten av handelsliberaliseringar och andra ingrepp blivit mycket värdefulla. Trots avsaknaden av helt tillfredsställande teoretiska modeller är det ändå viktigt att notera att utfallet från empiriska undersökningar sammanfaller förvånansvärt väl med vad man kan förvänta sig utifrån tämligen avskalade teoretiska modeller.

EU:S PÅGÅENDE FRIHANDELSAVTAL

Här beskrivs kort några av de frihandelsavtal som EU för närvarande försöker få till stånd.

MERCOSUR

EU avslutade förhandlingar med Mercosur (Argentina, Brasilien, Paraguay och Uruguay) i juni 2019. Målet är att stärka handeln mellan EU och Mercosur-länderna men väntar fortfarande på att signeras. Det senaste året har arbetet gått trögt i kölvattnet av bland annat bondeprotester, inte minst från Frankrike med fokus på import av kött.

De ekonomiska effekterna av associeringsavtalet mellan EU och Mercosur på Europeiska unionens BNP förväntas bli blygsamma, med uppskattningar som tyder på en BNP-ökning på 0,1–0,3 procent. Även om 0,3 procent av BNP kan låta försumbart bör det understrykas att små effekter på stora ekonomier likväl blir signifikanta. Om EU:s totala BNP är 14 500 miljarder euro skulle en ökning av BNP med 0,3 procent innebära 43,5 miljarder euro, vilket skulle motsvara sju procent av Sveriges BNP. Denna relativt begränsade inverkan beror på att handelsvolymen mellan Europa och Mercosur-ekonomierna är låg och endast absorberar cirka 2 procent av EU:s globala export. Trots detta har avtalet ett betydande strategiskt värde

utöver rena BNP-siffror, särskilt när det gäller att säkra tillgången till kritiska råvaror som är nödvändiga för EU:s gröna energiomställning och stödda Europas ansträngningar att diversifiera leveranskedjorna bort från Kina (ECFR). Sådana följd effekter är svåra att estimera men likväl viktiga att ta i beaktande.

INDIEN

Förhandlingarna syftar till att täcka ett brett spektrum av områden för att främja handels- och investeringsflöden mellan EU och Indien. Genom att undanröja hinder och hjälpa EU-företag, särskilt mindre sådana, att exportera mer, öppna marknader för tjänster och offentlig upphandling, säkerställa skyddet av geografiska beteckningar och åta sig ambitiösa mål för handel och hållbar utveckling, är dessa avtal utformade för att vara till ömsesidig nytta.

Denna pågående dialog utgör en betydande insats för att fördjupa de ekonomiska banden mellan EU och Indien, vilket återspeglar de båda regionernas strategiska betydelse för varandra som handelspartner. EU är Indiens tredje största handelspartner och Indien är EU:s tionde största handelspartner, och ett framgångsrikt ingående av dessa avtal skulle kunna få en djupgående inverkan på de eko-

nomiska förbindelserna och eventuellt skapa en ram för fördjupad ekonomisk integration.

NYA ZEELAND

Förhandlingar med Nya Zeeland avslutades i juni 2022, målet med överenskommelsen är att ta bort en stor andel av tullarna på varor och att skapa bättre förutsättningar för handel mellan EU och Nya Zeeland. Handelsavtalet förväntas leda till en positiv effekt på landets BNP om totalt 0,2 procent.

HANDELSAVTAL MED AFRIKA

Det pågår ansträngningar för att underteckna och ratificera ekonomiska partnerskapsavtal med olika länder och regioner, inklusive Västafrika (t.ex. Benin, Burkina Faso, Cabo Verde, Gambia, Guinea, Guinea-Bissau, Liberia, Mali, Mauretanien, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone, Togo), länderna i Östafrikanska gemenskapen (EAC) (t.ex. Burundi, Kenya, Rwanda, Tanzania) och andra. Dessa avtal fokuserar på att utveckla handelsförbindelser och stödja hållbar utveckling i partnerländerna (Trade). En välståndsökning i Afrika skulle även påverka Europa genom att skapa bättre förutsättningar för migrationspolitiken. Ett dokumenterat fall är det ekonomiska partnerskapsavtalet med

Västafrika, som beräknas leda till en BNP-tillväxt på upp till 0,5 % fram till 2035 för regionen. Västafrikas export till EU förväntas öka med 4,1 %, medan EU:s export till Västafrika kan komma att öka med 23,3 % fram till 2035. De importtullar som tas ut av de västafrikanska länderna beräknas vara 11,7 % lägre 2035, vilket tyder på betydande förbättringar när det gäller handelslättnader och marknadstillträde.

FRIHANDELSAVTAL MELLAN EU OCH ANDRA LÄNDER

- Indonesien och Filippinerna: Förhandlingar om frihandelsavtal med dessa länder inleddes 2016 respektive 2015.
- Singapore: Förhandlingar om ett digitalt handelsavtal inleddes i juli 2023.
- Thailand: Förhandlingarna om ett frihandelsavtal återupptogs 2023 efter ett uppehåll.
- Uzbekistan: Det fördjupade partnerskaps- och samarbetsavtalet paraferades i juli 2022 och förbereds nu för undertecknande.

EFFEKTERNA AV EU:S PÅGÅENDE FRIHANDELSAVTAL

Som visats tidigare i rapporten är det en utmaning att uppskatta frihandels-

avtalens effekter på välståndet i en region. Vissa uppskattningar gör gällande att uppåt 10 eller 20 procent av ett lands BNP kan vara beroende av hur väl det är integrerat med omvärlden, men ytterst styrs detta av faktorer såsom tidshorisont, storleken och vidden av handelsavtalet, de berörda ekonomiernas tillstånd mm.

För enkelhetens skull görs här en uppskattning där vi antar att pågående frihandelsavtal mellan EU och andra

länder skulle påverka dessa länders BNP med 0,1 procent. Det finns uppskattningar som är väsentligt högre, 0,1 procent vore därför en konservativ uppskattning.

Gällande Indien antar vi en effekt på fem procent. EU är trots allt en av de största ekonomierna i världen och et viktig handelspartner för landet, och NAFTA hade en effekt på fem procent för Mexiko.

	BNP (miljarder dollar)	Effekt på BNP (%)	Välståndsökning
Afrika	792	0,5	4
Indien	3700	5	185
Mercosur	2638	0,1	2,6
Nya Zeeland	255	0,2	0,5
Thailand	495	0,1	0,5
EU	26 600	0,1	26,6
Totalt	34 500		219

TILLTAGANDE PROTEKTIONISM

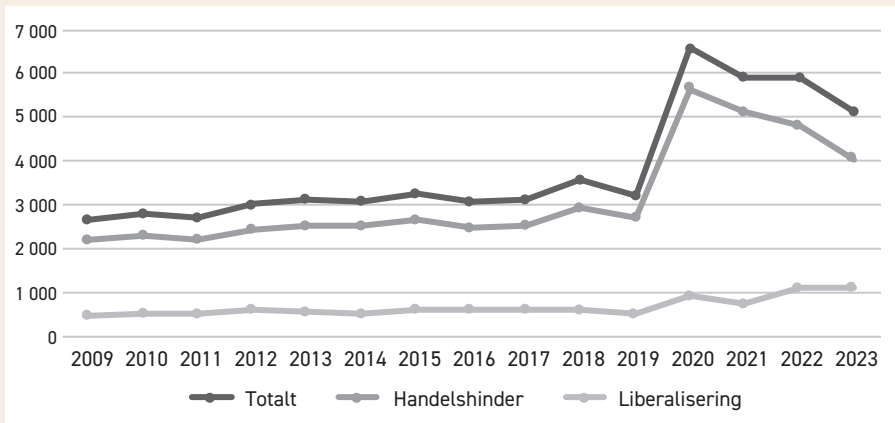
Maastricht-fördraget och EU:s utveckling under 90-talet kom att främst handla om etableringen av euron samt de fyra friheterna. Östutvidgningen hade också hög prioritet under början av 2000-talet. EU har under de senaste åren slagit in på en ny riktning. Britternas utträde, finanskrisen 2008 och pandemin har gemensamt lagt grunden för ett mindre frihandelsvänligt EU.

Storskaliga industrisatsningar görs nu i kombination med högljudda krav på tullar gentemot omvärlden. Liknande tendenser ses såväl i USA som

i Kina. Figur 1 nedan visar den tilltagande protektionismen i världen. Samtidigt ser vi hur handelsavtalen växer i omfattning genom att inkludera allt fler olika typer av ”hållbarhetskrav” vilket bidrar till att de kör fast.

Antalet reformer i världen som minskar handeln mellan länder gick upp betydligt under pandemin. Även om en normalisering kom att äga rum under de kommande åren är det tydligt att skillnaden mellan antalet protektionistiska reformer och antalet liberaliserande reformer i många avseenden kvarstår.

Figur 1: Antalet politikåtgärder i världen som påverkar handeln uppdelat på åtgärder som liberaliserar handeln eller försvårar handeln, 2009–2023.

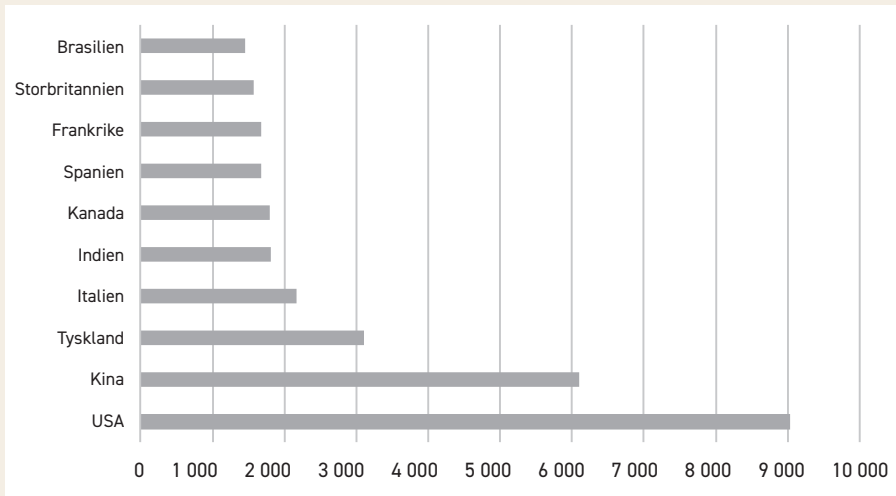
Källa: Global Trade Alert (2024).

KINA, USA OCH EUROPA DRIVER PROTEKTIONISMEN

Vem är det då som ligger bakom den tilltagande protektionismen? Figur 2 delar upp alla de handelshindrande reformerna per land. Här blir det tydligt att stormakterna USA och Kina gemensamt bidrar till protektionis-

men genom någon form av handelskrig. Datan innehåller inte någon sammanställning gällande EU, men givet att Tyskland kommer på tredje plats och Italien på fjärde plats framstår det som ett rimligt antagande att EU också ligger i toppskiktet.

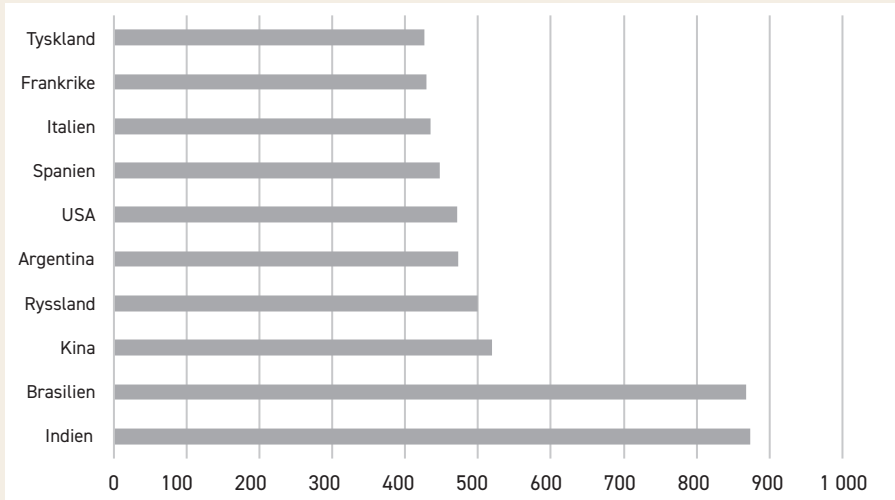
Figur 2: Antalet handelshindrande politikåtgärder per land, 2009–2023.

Källa: Global Trade Alert (2023).

Figur 3 visar emellertid att mindre ekonomier som Brasilien och Indien kan vara mer framträdande gällande politikåtgärder som öppnar upp för mer handel. Här kommer USA först på sjätte plats. För att förstå stålindustrin och de övergripande trenderna är det viktigast att titta på de stora ekonomierna, främst USA, Kina och EU-länderna.

Figur 3: Antalet politikåtgärder som underlättar handel uppdelat per land, 2009–2023.

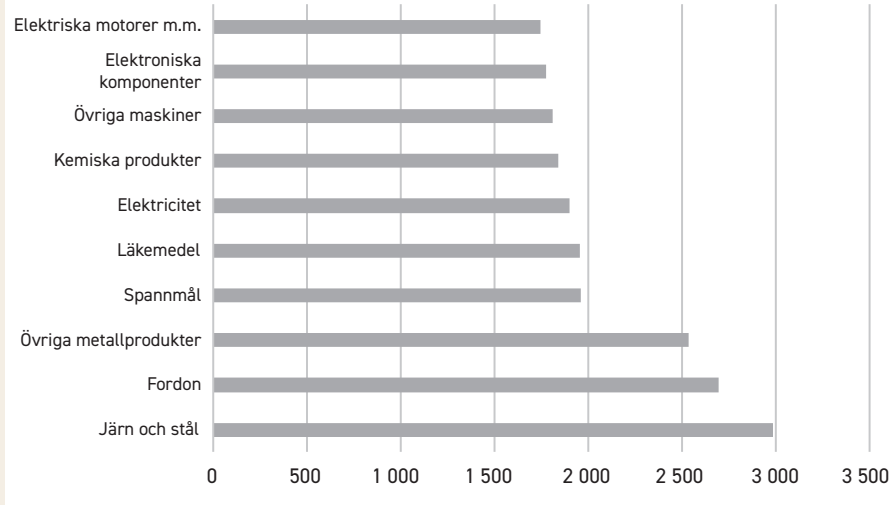

Källa: Global Trade Alert (2023).

PROTEKTIONISMEN SÄRSKILT TYDLIG INOM INDUSTRIEN

Figur 4 nedan visar att de protektionistiska tendenserna är särskilt tydliga inom industrin. Järn & Stål, fordon och övriga metallprodukter är de sektorer som sedan 2009 varit föremål för flest protektionistiska åtgärder.

Figur 4: Antalet handelshindrande politikåtgärder på branschnivå 2009–2023.

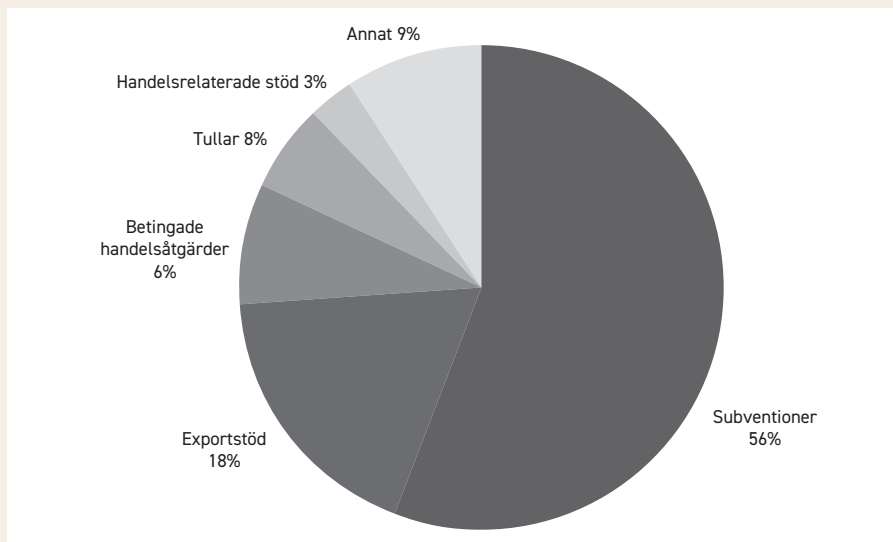

Källa: Global Trade Alert (2023).

INDUSTRIPOLITIK ÄR FÖRTÄCKT PROTEKTIONISM

Figur 5 delar upp protektionismen i olika kategorier. Traditionellt brukar tullar uppfattas som den främsta formen av protektionism, figuren visar dock att den överväldigande majoriteten av åtgärderna snarare handlar om subventioner och exportstöd. Här ser vi hur så kallad grön omställning och grön industripolitik får mer eller mindre avsiktliga konsekvenser i form av minskad handel.

Figur 5: Olika former av politikåtgärder som utgör hinder för handeln.

Källa: Global Trade Alert (2023).

VÄXANDE PROTEKTIONISM MELLAN KINA OCH EU

Figur 2 ovan visade att protektionismen tyvärr tilltar i såväl Kina som USA. Förhandlingarna om det övergripande investeringsavtalet mellan EU och Kina (CAI), som avslutades i princip den 30 december 2020, syftade till att ge EU-investerare större tillgång till Kinas marknad, säkerställa rättvis behandling för EU-företag och täcka viktiga åtaganden om hållbar utveckling, inklusive klimatförändringar och arbetsrätt (handel). Avtalets framsteg mot ratificering mötte dock betydande hinder.

I maj 2021 röstade Europaparlamentet för att skjuta upp ratificeringen av CAI efter att Peking infört sanktioner mot individer och enheter i EU, vilket var ett svar på EU:s sanktioner mot kinesiska individer och enheter på grund av problem med mänskliga rättigheter (CSIS). Trots försök från Kinas nya EU-ambassadör att återuppliva CAI och peka på dess potentiella fördelar för europeiska företag i Kina, verkar det finnas en växande enighet inom EU om att ekonomiska band med Kina inte kan skiljas från bredare farhågor om mänskliga rättigheter och andra geopolitiska frågor.

Detta upphävande återspeglar bredare förändringar i förbindelserna mellan EU och Kina och en omvärdering av ekonomiska avtal med Kina mot bakgrund av oro över mänskliga rättigheter och Kinas internationella uppträdande, såsom dess roll i konflikten mellan Ryssland och Ukraina (CSIS). Dessutom kritiserades avtalet inom EU för att inte tillräckligt ta itu med frågor som tvångsarbete och för att potentiellt fördjupa ekonomiska beroenden utan att säkerställa betydande förbättringar i Kinas marknadsorientering och praxis för mänskliga rättigheter (CSIS).

Med tanke på den utrikespolitiska situationen är CAI:s framtid fortfarande osäker, med betydande oro över Kinas praxis för mänskliga rättigheter och det bredare geopolitiska sammanhanget som påverkar EU:s inställning till ratificering (CSIS).

SLUTSATS

Det är en grannlaga utmaning att uppskatta handelns effekter på Europas välstånd. Många faktorer styr och det finns stora skillnader i resultaten inom den akademiska litteraturen.

EU och den ekonomiska integrationen som unionen kan ha medfört innebär en ökning av Sveriges välstånd med 15–20 procent. Andra uppskattningar gör gällande att effekterna på tillväxten är uppåt 0,8 procent per år, vilket gör stor skillnad över en längre tidsperiod.

Valet av tidshorisont påverkar vilka effekter som kan identifieras. Det är också tydligt att det föreligger betydande skillnader mellan olika nivåer av ekonomisk integration. Borttagandet av tullar leder till ökad handel och större välstånd, men det finns många andra handelshinder. Framgångsrik

handelspolitik handlar om att också ta bort andra barriärer. Det främsta reformen för frihandel har därför historiskt varit ett inträde i den Europeiska unionen.

Uppskattningar av handelns effekter på BNP gör gällande att de frihandelsavtal EU för närvarande förhandlar om skulle kunna skapa ett värde motsvarande 219 miljarder dollar – över 2370 miljarder kronor – vilket motsvarar omkring 40 procent av allt som produceras i Sverige på ett år.

Trots att världen upplevt tilltagande protektionism sedan finanskrisen finns det i dagsläget ett flertal försök att skapa mer frihandel. Sedan 2009 har det introducerats fem gånger fler handelshindrande reformer än reformer som bidrar till ökad handel.

REFERENSER

- Badinger, H. (2005). "Growth Effects of Economic Integration: Evidence from the EU Member States", *Review of World Economics*, 141, 50-78.
- Baldwin, R., Forslid, R., och Haaland, J. (1994). Investment diversion and investment creation in Europe, *The World Economy*, 19(6), 635-59.
- Brada, J. C. och Mendez, J. A. (1985). "Economic Integration among Developed, Developing and Centrally Planned Economies: A Comparative Analysis", *Review of Economics and Statistics*, 67(4), 549-556.
- Brown, D.K., Deardorff, A.V., och Stern, R.M. (1992). "A North American Free Trade Agreement: Analytical Issues and Computational Assessment". *The World Economy*, 15, 11-29.
- Coe, D. T., Helpman, E. och Hoffmaister, A. W. (2009). "International R&D Spillovers and Institutions", *European Economic Review*, 53(7), 723-741.
- Global Trade Alert (2023). *Global Trade Alert*.
- Henrekson M., Torstensson J. and Torstensson R. (1997). "Growth Effects of European Integration", *European Economic Review*, 41(8), 1537-1557.
- Harrison, G.W., Rutherford T.F., och Tarr, D.G. (1994). "Product Standards, imperfect competition and the completion of the European community". World Bank, Mimeo, No 6.
- Halvarsson, D., Kokko, A. & Tingvall, P. (2014). *Sverige och EU: Handel och tillväxt -EU:s effekt på handel och ekonomisk tillväxt bland medlemsländerna*. Rapport april 2014. Ratio.
- Hufbauer, G. C., & Schott, J. J. (2005). NAFTA revisited: Achievements and challenges. Hufbauer, G., Schott, J., Cimino, C., & Muir, J. (2013). Payoff from the World trade agenda. *Report to the ICC Research Foundation, Peterson Institute for International Economics*.
- Italianer, A. och Pisani-Ferry, J. (1994). "Whither the Gains from European Economic Integration?," *Revue Économique, Programme National Persée*, 45(3), 689-702.
- Jörnmark, J. (1993). *Coal and Steel in Western Europe 1945-1993 - Innovative Change and Institutional Adaptation*. Göteborg: Institutionen för ekonomisk historia, Göteborgs universitet.
- Lawrence, R. Z., & Litan, R. E. (1987). Why protectionism doesn't pay. *Harvard Business Review*.
- Lejour, A., Linders, Möhlmann, G. J. och Straathof, B. (2008). "The Internal Market and the Dutch Economy: Implications for trade and economic growth". CPB Document No 168.
- Scollay, R., och Gilbert, J.P. (2001). "New Regional Trading Arrangements in the Asia Pacific?," *Institute for International Economics, Washington, D. C.*
- SWEPRO (1985), "Data Interchange in International Trade. Uniform rules for paperless open interchange of trade information between different computer systems", Handelsprocedurrådet: Göteborg.
- Tingvall, P., Halvarsson, D. & Kokko, A. (2014). "Sverige och EU: Handel och Tillväxt". In Karlson, N. (Eds.), *Vilket EU vill vi ha?* (pp. 9-40). Stockholm: Ratio.
- Vanhoudt, P. (1999). "Did the European Unification Induce Economic Growth? In Search of Scale Effects and Persistent Changes," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 135(2), 193-220.

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tankesmedja. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.